

Jeroen Van den Bosch
Doktorant WNPiD, V roku
jvdbosch@amu.edu.pl

**Personalist Rule in Sub Saharan Africa:
The Impact of Personalism on Regime Transitions after the Cold War**

(Władza personalna w Afryce Subsaharyjskiej:
wpływ personalizmu na przekształcenia reżimu po Zimnej Wojnie)

Skrócony opis tematu dysertacji doktorskiej

Celem niniejszego badania jest sformułowanie odpowiedzi na pytanie dlaczego tzw. reżimy personalistyczne napotykają tak wiele trudności w procesie tranzycji ku demokracji. Jakie czynniki wpływają na taki stan rzeczy? Czy przemoc występująca w procesie tranzycji wpływa negatywnie na procesy przekształceń reżimowych? Czy reżimy personalistyczne zmieniają struktury społeczne i państwowe oraz dynamikę rozwoju do tego stopnia, że tranzycja ku demokracji lub konsolidacja tej ostatniej stają się niemożliwe? W niniejszej dysertacji autor porównał przypadki tranzycji od władzy personalnej w Afryce Subsaharyjskiej po Zimnej Wojnie oraz zaproponował model służący ich analizie w celu zidentyfikowania czynników, które dominują procesy tranzycyjne, oraz warunków wystąpienia demokratyzacji.

Powiązania między szeroko pojętym rozwojem społeczeństw i demokracją badane są od dawna. W toku debat akademickich proponowano różne wytłumaczenia dla tej zależności, mające swe źródło w czynnikach geograficznych, kulturowych, gospodarczych i innych. W ostatnich latach dyskusja ewoluowała w stronę badania wpływu instytucji politycznych, zwłaszcza po ukazaniu się książki autorstwa Daron Acemoglu i Jamesa Robinsona pt. „Dlaczego narody przegrywają”. Ich ciesząca się uznaniem na całym świecie praca, opisuje trajektorię państw na podstawie oddziaływania ich instytucji i pokazuje, że zrównoważony rozwój i dobrobyt są rezultatem funkcjonowania instytucji politycznych i gospodarczych o charakterze inkluzywnym (inaczej: włączającym), w ramach tzw. cykli sukcesu. Podobnie, postęp może zostać spowolniony, wstrzymany lub cofnięty, jeśli instytucje te mają charakter ekstrakcyjny (inaczej: wyzyskujący) w ramach tzw. błędnych kół.

U podstaw niniejszej dysertacji leży chęć przyczynienia się do lepszego rozumienia terminu „błędne koło”, używanego przez Acemoglu i Robinsona. Według autorów, jest to schemat rozwoju, w którym instytucje o charakterze ekstrakcyjnym sytuują kraj na ścieżce zależności (konceptcja „path dependency”). Ta sytuacja, z kolei, ogranicza działania nowych liderów politycznych, zachęcając ich do korzystania z dawnych niedemokratycznych instytucji i dostosowania ich do aktualnych potrzeb. Podczas gdy elity próbują powstrzymać reformy w celu utrzymania się przy władzy, populacja kraju zostaje pozbawiona mechanizmów kontroli politycznej i gospodarczej. Rozwój w takich okolicznościach jest możliwy, ale tylko częściowo i w sposób niezrównoważony. Jak pokazują przeanalizowane w pracy

doktorskiej studia przypadku, efektem tych procesów jest przeważnie zapaść gospodarcza, czasami konflikt lub nawet upadek państwa.

Istnieje wiele typów dyktatur, które funkcjonują w różnorodnych okolicznościach i regionach świata. Wspólnym mianownikiem dla nich jest podtrzymywanie politycznego wykluczenia i umacnianie instytucji ekstrakcyjnych, w celu pozostania przy władzy. Autor niniejszej dysertacji skupił się na reżimach personalistycznych, które jako grupa zdają się stanowić szczególnie korzystny kontekst dla funkcjonowania wspomnianych powyżej błędnych kół. Ponieważ Afryka Subsaharyjska jest miejscem występowania wyjątkowo wielu dyktatur personalistycznych, a ponadto jest określonym regionem z kulturowego i socjoekonomicznego punktu widzenia, autor postanowił ograniczyć selekcję studiów przypadku do tego obszaru (po Zimnej Wojnie).

Na potrzeby niniejszej dysertacji, autor stworzył model średniego zasięgu służący analizie zachowań reżimów personalistycznych w Afryce Subsaharyjskiej. Skupiając się na ich cechach charakterystycznych – takich jak „coup-proofing” (zabezpieczenie przed zamachami stanu), „gatekeeping” (forma manipulacji interakcji międzynarodowych), stosowanie represji i „hoarding” (przywłaszczanie zasobów) – autor zaproponował model, który tłumaczy te zachowania, ale również ich skutki dla społeczeństw, struktur państwowych i rozwoju ekonomicznego tych krajów.

Rozdział pierwszy zawiera przegląd definicji „reżimu politycznego” i porównanie typologii reżimów, a także wyjaśnia pojęcie personalizmu w perspektywie porównawczej w świetle istniejącej literatury przedmiotu. W drugim rozdziale zawarte jest wyjaśnienie pojęcia „błędnych kół” i kontekstu ich występowania, a także pytania badawcze i odpowiadające im hipotezy, opis proponowanego modelu i metodologii, zasięg oraz ograniczenia badania.

Po przedstawieniu modelu i sformułowaniu odpowiednich hipotez, potrzebnych do testowania wewnętrznych powiązań przyczynowo-skutkowych modelu, autor zrealizował piętnaście studiów przypadku, w postaci reżimów personalistycznych z piętnastu krajów Afryki Subsaharyjskiej, w celu wielokrotnego przetestowania aspektów relacyjnych, organizacyjnych, dysfunkcyjnych i funkcyjnych zaproponowanego modelu systemowego. W czterech kolejnych rozdziałach autor przedstawił wyniki analizy wymienionych aspektów, wybierając studia przypadku według kryteriów stosownych dla każdego z nich. W ramach każdego ze studiów, przetestowane zostały wszystkie hipotezy, a następnie sformułowano wstępne wnioski dla danego aspektu modelu. Wnioski te zostały zweryfikowane w końcowych, zbiorczych konkluzjach dla wszystkich studiów.

W części trzeciej, złożonej z dwóch rozdziałów zawierających wyniki badania, autor używa metody jakościowej analizy porównawczej („qualitative comparative analysis”), aby porównać wszystkie hipotezy przetestowane w ramach wszystkich studiów przypadku w celu wyjaśnienia ich zróżnicowania i identyfikowania przyczyn, dla których w niektórych przypadkach nie wszystkie hipotezy mogły zostać potwierdzone. W następnym kroku autor dokonuje końcowej ewaluacji modelu i przedstawia argumenty na rzecz potwierdzenia istnienia „błędnych kół”.

W ostatnim rozdziale autor rozbudowuje wymiar predykcyjny modelu w celu badania owych „błędnych kół” używając metody śledzenia procesu („proces tracing”). Bazując na wcześniej wyselekcjonowanych przypadkach, autor wyjaśnia różnorodne tranzycje reżimowe oraz identyfikuje główne przyczyny i czynniki dla każdego rodzaju tranzycji. Następnie, autor testuje dany model dla pozostałych, nieanalizowanych uprzednio tranzycji od dyktatur personalnych w Afryce Subsaharyjskiej

od 1970 roku (w liczbie 29). Na końcu, autor grupuje wszystkie tranzycje w trzech kategoriach (błędne koła personalistyczne, błędne koła autorytarne i tranzycje demokratyczne) wyjaśniając ich trajektorie, identyfikując czynniki, które utrzymują daną równowagę systemową, a także wskazując jakie czynniki mogą przyczynić się do przełamania danego błędnego koła.

Dysertacja doktorska została zrealizowana pod opieką naukową prof. zw. dr. hab. Andrzeja Gałganka oraz zredagowana w języku angielskim.